

О. Г. Аркуша

Галицький крайовий сейм

ГАЛИЦЬКИЙ КРАЙОВИЙ СЕЙМ – представницько-законодавчий орган Галичини у складі Австро-Угорщини. Діяв 1861–1918. Склад, компетенцію (обмежену австр. парламентом, урядом, а також лімітованими фінанс. правами) та порядок роботи сейму визначали Крайовий статут і Виборча сеймова ординація для Галичини. Сейм налічував 150 (за законом 1900 – 161) депутатів, яких обирали за куріал. системою на 6 р. Щорічні сесії відбувались у Львові, здебільшого протягом місяця. У перервах між сесіями постійно діяв Крайовий виділ (комітет). Для підготовки законопроектів створювалися галузеві комісії. Сеймовою більшістю володіли польс. консерватори. За виборчим законом українці могли здобути максимум третину місць, тобто обрати 50 депутатів, однак на практиці, переважно через порушення законності на виборах, обирали (від 70-х рр. 19 ст.) лише бл. 15-ти депутатів. Керували роботою сейму призначувані цісарем маршалок (із польс. аристократів) та віце-маршалок (як правило українець; часто ним був галиц. греко-католический митрополит). Законодавча компетенція Г. к. с. відкривала певні можливості для розвитку нац. культур, впорядкування соц.-екон. відносин та системи місц. самоврядування, узгодження інтересів різних сусп. груп. Політ. значення сейму перевищувало його компетенцію, оскільки він обговорював усі актуал. питання держ. та крайового життя, був гол. ареною формування укр.-польс. взаємин, сприяв утвердженню парламентаризму.

За час діяльності Г. к. с. його депутатами від українців побували бл. 200 осіб. Переважна більшість із них (179 осіб) обрані від сільс. громад. У соц. відношенні це представники духовенства (54), селянства (42) і світської інтелігенції (83, з яких 38 мали наук. ступінь д-ра) – дрібні чиновники, юристи, освітяни тощо. Укр. представництво у Г. к. с. майже завжди претендувало на роль надпарт. центру, одне з ключових завдань якого полягало в консолідації різних політ. сил навколо програми захисту нац. інтересів українців у Галичині. Його діяльність була тісно пов'язана з розвитком нац. руху. У 1860-х – на поч. 1870-х рр., коли формувалася концепція галиц. автономії, поляки використовували сейм у боротьбі за автономізацію краю, полонізацію адміністрації та шкільництва, а українці прагнули підпорядкувати цілям польс. нац. політики. Укр. сеймове представництво виявилось не готовим до парламент. діяльності, а осн. покликання сейму вбачало у забезпеченні власної рівноправності, розглядало його як трибуну для обміну думками. Не

добившись від сейму жодного «українізац.» рішення, укр. політики зосередилися на контактах з австр. владою, що спричинило ще жорсткіший курс польс. політиків щодо українців. Період 1873–83 характеризувався стабілізацією галицько-австр. відносин. Кер-во у польс. політ. таборі обійняли краків. консерватори, які змінили повстан. тактику на гасло «органіч. праці», спрямували діяльність сейму на зміцнення польс. позицій у Галичині. Після програшу в децентралізатор. перетвореннях керівництво укр. політикою у Галичині зосередили русофіли. Укр. сеймове представництво не мало програми дій, перебувало в безпорад. опозиції, що спиралася на ідею Галичини як оплоту «руського» духу, населення не знало своїх депутатів. Результатом стало катастроф. зменшення чисельності представництва.

Новий етап укр. сеймової політики пов'язаний з виходом на політ. арену народов. руху. На виборах 1883 народовці вперше здобули більшість в укр. сеймовому представництві. Вони використали трибуну Г. к. с. для декларації далекосяж. нац. домагань, трактували нечисленне сеймове представництво як повноправ. репрезентанта інтересів усіх галиц. українців, пропонували сейму «позитивні» внески, передусім у галузі шкільництва, підтримували демократ. вимоги польс. лівиці. Міцні позиції укр. сеймового клубу в нац. русі дозволили депутатам 1890 проголосити у Г. к. с. нові засади укр. політики, що стали наслідком укр.-австр.-польс. порозуміння (т. зв. «нова ера»). Декларуючи лояльність щодо Габсбур. монархії, відмежовуючись від русофільства та відкладаючи вимогу адм. поділу провінції на укр. і польс. частини, народовці сподівалися на здобутки у нац.-культур. сфері. Однак позиція польс. сеймової більшості надалі зводилася до задоволення мін. числа укр. пропозицій задля втримання українців у польс. націо- та державотвор. орбіті. Це дискредитувало ідею укр.-польс. порозуміння і зумовило падіння популярності її прихильників.

На поч. 20 ст. чільною проблемою укр. сеймової політики став пошук ефектив. тактики політ. боротьби. Акцент у цьому пошуку було перенесено із намагань порозуміння з поляками на масовий нац. рух, який став би засобом тиску на підтримку укр. депутатів. Для галиц. поляків це стало часом руйнування істор. стереотипів, визнання, що українство не є органіч. частиною «польс. світу», утвердження гасла порятунку «польськості» у Сх. Галичині. Дедалі міцніші позиції у польс. сеймовій більшості здобували націонал-демократи. Прогрес в укр. справі став помітним після парламент. виборів 1907, що відбулися на підставі нового виборчого закону і зміцнили укр. парламент. представництво (28 осіб). Його активні контакти з австр. урядом занепокоїли польс. політиків, які на сеймових виборах 1908 підтримали русофілів, вдавшись до порушень законності, що призвело до людських жертв. Безпосеред. наслідком цих подій стало вбивство 12 квітня 1908 укр. студентом *М. Січинським* галиц. намісника *А. Потоцького*, яке поставило Галичину перед загрозою громадян. війни, однак новому наміснику [М. Бобжинському](#) вдалося спрямувати конфлікт у легал. русло.

1908–14 українці в Г. к. с. зосередилися на боротьбі за виборчу реформу. У 1910–13, вдаючись до голосної обструкції, вони повністю паралізували сеймові пленарні засідання. Закон, ухвалений Г. к. с. 14 лютого 1914 і затверджений цісарем 8 липня 1914, змінив Крайовий статут і запровадив нову Виборчу ординацію для Галичини, відповідно до якої виборче право було поширено на незаможні верстви населення, запроваджено принцип нац. представництва, галиц. сейм мав складатися з 221 депутата, до яких передбачалося додати ректора майбут. укр. університету. Загалом українці отримали 27,2 % сеймових мандатів. Ця кількість не задовольняла амбіцій укр. політиків, однак зміцнювала їх позиції в сеймі. Надалі зміни до Крайового статуту могли бути внесеними тільки 3/4 голосів, тобто сейм не міг ухвалити жодного політ. рішення без згоди українців. Наріжним каменем виборчої реформи стало запровадження при виборах нац. кадастру, що чітко розмежовувало українців і поляків, усувало на виборах міжнац. боротьбу. Виборча реформа продемонструвала посилення укр. руху й довела можливість укр.-польс. компромісу.

Рекомендована література

1. J. Buszko. Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914. Warszawa, 1956;
2. Кульчицкий В. С. Галицький Крайовий сейм – знаряддя соціального і національного пригнічення трудящих (1861–1914 рр.). Л., 1958;
3. J. Zdrada. Galicyjskie wybory sejmowe i parlamentarne w latach 1861–1889 // Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie. Rok XIX. 1973;
4. S. Grodziski. Sejm Krajowy galicyjski. T. 1–2. Warszawa, 1993;
5. K. Karolczak. Sprawy narodowościowe w Galicyjskim Sejmie Krajowym w latach 1861–1873 // Galicyjskie dylematy. Kraków, 1994;
6. Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. Л., 1996;
7. Мудрий М. Галицька автономія в 70–80-х роках XIX століття: українське та польське бачення // Україна: Культурна спадщина, нац. свідомість, державність. Л., 2000. Вип. 7;
8. A. Wątor. Galicyjska Rada Narodowa w latach 1907–1914. Z dziejów instytucji obywatelskiej. Szczecin, 2000;
9. Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму). Л., 2002;
10. Серета О. «Ми ту не прийшли на сміх»: Участь східногалицьких селян у сеймових виборах та засіданнях у Львові (60-і роки XIX ст.) // Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura. Kraków, 2002. Т. 4;
11. S. Pijaj. Między polskim patriotyzmem a habsburskim lojalizmem. Polacy wobec przemian ustrojowych monarchii habsburskiej (1866– 1871). Kraków, 2003;
12. J. Moklak. W walce o tożsamość Ukraińców. Zagadnienie języka wykładowego w szkołach ludowych i średnich w pracach galicyjskiego Sejmu Krajowego 1866–1892. Kraków, 2004.

Бібліографічний опис:

Галицький крайовий сейм / О. Г. Аркуша // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-28368>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).